

okovan, prikovan na strme i nepristupačne skitske litice. A kad Eshil govoreći o svom osloboditelju kaže o njemu, da će biti voljan sići »u tamna carstva smrti i mračne dubine pakla«, time naglašava, da će biti spreman — to je značenje tih izraza kod mnogih grčkih pisaca pa i u novozavjetnim knjigama — podnijeti sve muke, ne za se, jer bogovima toga ne treba, nego za Prometeja, koji tpi i pati radi ljudskog roda, jer bi mu htio pomoći pod svaku cijenu. Zbog toga su Eshilovi stihovi kao molitveno podizanje ruku prema zvijezdama, prema Nebu, u nadi da će se smilovati i poslati otkupitelja.

Mara Švel-Garmišek u svojoj knjizi *Ovim šorom, Jagodo...* (na str. 6.) piše: »Jesi li ikada išao pored njive zelenog žita? Vjetar puhne, rasklasane se stabljike zanjišu, kao uzbivala voda. Leluja žito, slušaš mu tiho žamor. Znaš, u klasu se čudo događa: zrije hljeb.« Kao što klas Mare Švel-Garmišek naviješta »hljeb«, tako — barem tako — Eshilovi stihovi, o kojima je riječ, navješćuju, da će jedino Bog (tis theon) spasiti čovjeka. Ili, možda ti stihovi to ne kažu?

Ovdje je na mjestu napomenuti, da vrlo brojni čitatelji Virgilove IV. ekloge i Platonova teksta o Pravedniku nalaze u njima nešto proročansko, što bi se odnosilo na Krista, njegov dolazak i njegovo djelo. A samo odveć rijetki vide proročansku riječ u navedenim Eshilovim stihovima. (Ja sam na strani manjine).

Pročitajmo ih još jedanput i pokušajmo ih domisliti. Glase:

»Ne očekuj konac toj svojoj mucu, prije nego se pojavi neki bog, da preuzme na se tvoje vlastite jade i da bude voljan s njima sići u tamna carstva smrti i u mračne dubine pakla.«

HRVATSKA ZNANSTVENA BIBLIJA

(Uz osvrt Marka Mišerda, CUS, br. 1, 1985, str. 102—103)

Ivan Štambuk

U prikazu Grubišićeva »Starog Zavjeta« Mišerda se osvrnuo s nekoliko rečenica na pokrenuti niz HZB (Hrvatske Znanstvene Biblije), pozdravio ga je i dao nekoliko sugestija. Veseli me što on smatra HZB zajedničkom stvari čitave naše hrvatske javnosti. On bi želio da ona zainteresira što veći broj suradnika, od kojih će svaki dati svoj doprinos prema svojim mogućnostima, te da bi odgovarala svom nazivu i svojim ciljevima — da bude prava hrvatska znanstvena Biblija.

Mišerdine su sugestije prilično kratke i sažete, ali zaslužuju svaku pažnju, jer su pune sadržaja. On primjećuje na prvo mjestu da bi nam trebalo »najprije dobro razmisliti kakvi bi nam komentari — i prijevodi — danas trebali.« Ja sam dao glavne smjernice HZB u listiću koji je priključen komentaru Pjpp. Mišerda smatra da tih »nekoliko vrlo općenitih načela... kao i uzorak niza nisu u tom smislu dovoljni«.

Moja prva smjernica traži da komentar bude na visini današnjih biblijskih znanstvenih komentara drugih naroda. Iako je smjernica sasvim kratka i općenita, ona ipak određuje sasvim jasno kakav komentar može doći u niz HZB. Time je, naime, rečeno mnogo, da ne rečem sve. Ona nameće biblijskome znanstvenom suradniku vrlo težak zadatak i ozbiljan posao.

Druga se smjernica odnosi na uvjete katoličke znanstvene Biblije. Komentar mora imati u vidu smjernice katoličke egzegeze, javno priznate od katoličke Crkve. Treća smjernica ima u vidu naše pastoralne potrebe: komentar mora biti takav da bi ga svećenik mogao na prvi mah koristiti. Moramo mu dati u ruke autentični smisao Božje poruke, sadržane u svetom tekstu, tako jasno i razgovjetno da ga može prenijeti puku bez velike poteškoće.

Uz ove tri smjernice postoji još jedna koja nije izričito formulirana, ali koja se očito podrazumijeva. HZB mora biti specifično hrvatska. Komentar pojedine svetopisamske knjige ne smije biti prijevod nekog tuđeg komentara ili njegova prerada. Ne može biti ni samo iznošenje različitih mišljenja i pogleda na pojedine dijelove svetog teksta. Mora biti osobni, originalni rad. Suradnik mora pristupiti osobno svetom tekstu, ući u nj i stvoriti svoje mišljenje o njemu koje će onda izraziti u tumaču. Na taj će način HZB postati specifično hrvatska. Ona će, drugim riječima, dati svoj vlastiti doprinos općem svjetskom nastojanju kojim vjernici cijeloga svijeta idu za tim da prodru u pravi smisao Božje poruke.

Mišerda ima pred očima svoj komentar Pjpp i uzima ga »kao uzorak niza«. Na temelju toga upućuje na neke njegove nedostatke koje bi trebalo ukloniti. Zapravo on pokazuje na ono što bi trebalo nadodati da HZB postigne još bolje svoj cilj. Prvi nedostatak: u uvodu komentara Pjpp nedostaje »posebno poglavlje u kojem bi trebalo prikazati povijest istraživanja i sadržaj (poruku, teologiju) knjige«.

U uvodu pod naslovom: SADRŽAJ, str. 16—23, izneseni su glavni rezultati tzv. biblijskog istraživanja Pjpp i doneseni glavni zastupnici svakoga pojedinog načina njezina tumačenja. A tokom analize teksta ukazano je također kako se svaki odlomak svetog teksta tumači u svjetlu posebnog gledanja na cjelokupnu pjesničku tvorevinu. Držim da je to dovoljno. Dublje i opširnije tretiranje tog predmeta spada na posebne studije koje ne mogu ući u okvirve redovitog komentara, pa neka je i izrazito znanstven.

Isto tako smatram da je dovoljno prikazana poruka Pjpp i s čisto naravnog gledišta i s gledišta objavljene istine na str. 24—25: radi se o idealu naravne plemenite ljubavi koji treba sprovesti u djelo i u bračnome životu i u zaručničkim odnosima. Predočivanjem te ljubavi nadahnuti pisac nastoji dočarati kakav se odnos vjernosti i prave ljubavi mora uspostaviti između stvara i Stvoritelja te između starozavjetnog i novozavjetnog Božjeg puka s jedne strane i Boga s druge. Cijeli je tumač usredotočen u tom smjeru. Smatram da je mnogo bolje upućivati na poruku nadahnute knjige o neposrednom dotiru sa svetim tekstom negoli teoretski raspravljati o njemu. To je moja metoda. Osim toga nakon analize nadahnutog teksta dolazi primjena Pjpp na Bl. Dj. Mariju. To ne treba smatrati kao nešto arbitrarno nadodano ili kao nešto suvišno. U primjeru Bl. Dj. Marije sasvim je vidljivo prema kakvom dostignuću ide svaka duša koja prihvaća Božju ponudu, sadržanu u Pjpp. Poruka je Pjpp time jasno prikazana. No, traži li neki znanstveni biblijski suradnik opširnije prikaze o povijesnom razvoju egzegeze i još dublje teološko tretiranje Božje poruke sadržane u svetopisamskoj knjizi, slobodno mu je da to i učini u posebnim poglavljima u uvodu na dotičnu knjigu, kako to predlaže Mišerda.

Druga se primjedba odnosi na prijevod i na naše dosadašnje biblijske komentare. Prijevod mora imati u vidu sve dosadašnje hrvatske prijevode, dotične knjige. Mišerda spominje i starohrvatske prijevode, objelodanjene u »Slovu« br. 6—8, 1957. Treba voditi računa o egzegetskom radu dosadašnjih hrvatskih bibličista.

Primjedba je sasvim na svome mjestu. To je i učinjeno prigodom komentara Pjpp, iako to nije izneseno. Autor je imao neprestano u vidu i dosadašnje hrvatske prijevode Pjpp, osim starohrvatskih koji mu nisu bili poznati, i dosadašnje egzegetske radove o njoj. U popisu autora, str. 27, doneseni su i hrvatski ne iz nekog ukrasa, nego zato što su bili svjesno konzultirani. Na žalost, specifično osobnih stavova nema na pretek. To su većinom iznijeli već strani autori. Nije se moglo, zato nešto napose isticati kao posebno hrvatsko

doistignuće. No, Mišerdino načelo ipak ostaje: suradnik mora imati u vidu i sažete prikaze o dotičnoj svetopisamskoj knjizi, i popularne radove u nas. Osobito mora voditi računa o učenim raspravama i studijama o pojedinim pitanjima dotične knjige i o njihovim rezultatima.

S obzirom na hrvatske prijevode, neki zaslužuju osobito pažnju, na primjer Savićev stručni prijevod SZ i Zagodin NZ. Zaslužuje pažnju i Škarićev uz filološke bilješke. Tu je osobni doprinos vidljiv. Stručni hrvatski prevodilac, zato, ne može prijeći olako preko njih. No, mnogi naši prijevodi imaju u vidu više manje strane prijevde pa od njih možemo imati, uglavnom, jedino jezični doprinos. — I Mišerda upozorava na potrebu proučavanja sadržaja svetopisamskog teksta za dobar i stručan prijevod. Vidi njegov navedeni prikaz, str. 101, pri dnu. Sve je to korišteno, iako je rijetko kad navedeno. Svi su ti prijevodi mogli doći u obzir u većoj mjeri da nije bilo korišten u cijelosti Miličevićev iz posebnih razloga. Kada sam se odlučio prihvatiti njegov prijevod gdje god je to bilo moguće, nisam se mogao obilnije koristiti ostalima za sâm prijevod.

Mišerda daje i jednu sugestiju u pogledu dosadašnjih hrvatskih prijevoda i komentara: stručni bi autor imao dati svoj sud o svim tim prijevodima i komentarima, jer je on najpozvaniji za to. On kaže: »U uvodnom dijelu zasebno bi poglavlje trebalo posvetiti dosadašnjim nastojanjima kod nas. To ne tek usput i za ukras, već zauzimajući kritički stav, dakle, posve ozbiljno, jer, tko je pozvaniji ocijeniti nečiji prevodilački ili komentatorski rad od samoga komentatora koji studira tekst uzduž i poprijeko?«

Prema toj sugestiji, trebalo bi pretvoriti komentar u kritiku o dosadašnjim hrvatskim prijevodima i komentarima. Mislim da taj posao s jedne strane ne bi mnogo pridonio ispravnom shvaćanju svetog teksta i poruke sadržane u njemu, a s druge to nije nimalo ugodan zadatak. Sa svoje strane uzimam u obzir i prijevode i komentare, ako ih ima, i podlažem ih kritici, i to ne samo naše nego i strane koje imam priruci. U bilješkama donosim mišljenja drugih, a u prijevodu i tumaču svoj kritički rezultat. Svaki čitatelj može vidjeti iz toga što odobravam a što odbacujem. Kritičke je osvrte bolje prepustiti posebnim raspravama i studijama. Tu im je zgodnije i pogodnije mjesto, uz uvjet da se rasprava vodi sine ira et studio.

S obzirom na naše prijevode, osobito nestručne, rekao bih da ih ne smijemo krstiti nekim standardima, još manje napola nadahnutim prijevodima. Stručnjak mora biti slobodan u svom radu i u rezultatima svoga rada. A oni koji odlučuju o liturgijskim tekstovima morali bi biti najprije dobri biblijski stručnjaci, zatim bi morali staviti na stranu sve uskogrudne razloge, koji su najčešće predrasude. Pri tome treba imati obzira i prema starijim hrvatskim tekstovima, osobito liturgijskim, s ciljem da se sačuvaju što je više moguće. Tada bi prevladao razum a ne strančarstvo ili neka druga strast. Tako bismo mogli imati dobre liturgijske tekstove.

Toliko o liturgijskim tekstovima. Što se pak tiče samih stručnih prijevoda, čini mi se da Mišerda, a i mnogi drugi, ističe previše njihovu važnost. Prijevod je rezultat znanstvenog biblijskog istraživanja koji zaslužuje svaku pažnju, ali nije glavni dio u znanstvenom komentaru, pogotovo nije sve, kako se to nekima čini. Mnogo je važnije shvatiti u pravome svjetlu smisao Božje poruke u originalu i prikazati je što jasnije i pristupačnije. A za to treba dosta rada i stručne spreme.

Mišerda drži da je najbolji dio mog rada sadržan u filološkim bilješkama. Taj je rad nužno potreban, jer je temelj i stručnom prijevodu i istraživanju pravog smisla Božje poruke, sadržane u svetom tekstu. Veća je ipak originalnost osobni pristup svetom tekstu, osobno istraživanje pravoga smisla Božje poruke i osobno prikazivanje te poruke. To je glavni cilj svega biblijskog rada i istraživanja. Samo onaj koji je kadar uočiti i shvatiti taj osobni doprinos u stanju je ocijeniti komentar i dati svoj stručni sud o njemu.

Osvrnuo bih se još na jednu Mišerdinu izreku. On kaže: »Smatram kako bi prednost trebalo dati stručno pisanim komentarima i pomno revidiranim popratnim prijevodima. Ako ništa više, takvim ćemo radovima u svakom slučaju

napraviti ono što nam treba, komentar i prijevod kakvi nam trebaju, a što nam tuđi komentari i prijevodi nikad neće dati.«

Prvo: nije mi jasno koji bi to bili tuđi komentari? Drugo: da li bi se mogli pisati stručni hrvatski komentari u kojima se autor ne bi osvrtao na svjetska dostignuća?

Zaključit ću isticanjem da me veseli zanimanje koje pobuđuje HZB. Neka bude i dobronamjernih osvrta i bratskih sugestija, a najviše dobre stručne suradnje. Bude li toga i bude li shvaćanja i prihvaćanja sa strane naše hrvatske javnosti, započeti se rad oko izdanja HZB moći nastaviti s uspjehom. Ne mogu reći da je prihvaćanje uslijedilo stopostotno. Malen je broj primjeraka Pjpp tiskan, a nisu još svi rasprodani. Da li će rad upravo tu zastati?*

* Pjpp može se dobiti još uvijek kod autora: Fra Ivan Štambuk, 57302 Stan-kovci, Banjevci (uz cijenu od 400 din).

DRUGI MEĐUNARODNI SIMPOZIJ O CRKVENOJ POVIJESTI U HRVATA

A. J. Matanić

Kako je već mnogima poznato u Splitu je od 30. rujna do 5. listopada ove godine održan Drugi međunarodni simpozij o crkvenoj povijesti u Hrvata. Opća tema bijaše Počeci kršćanskog života u Hrvata od VII. do kraja IX. stoljeća. Organizatori su htjeli popuniti tematiku prvoga simpozija, održana također u Splitu prije sedam godina, koji je bio posvećen splitskim crkvenim saborima u X. stoljeću. S tematikom ovoga Drugoga simpozija pošlo se unazad, ali bez sumnje za dobro naše povijesne znanosti.

Ovim uvodnim podacima dodajemo da je ova Drugi međunarodni simpozij o našoj crkvenoj povijesti organiziran na inicijativu Nadbiskupskog ordinarijata u Splitu, dok se za znanstvenu organizaciju brinuo posebni Odbor, bilo u ime istoga Ordinarijata bilo u suradnji s Papinskim Odborom za povijesne znanosti u Rimu, Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu i Višom bogoslovnom školom u Splitu.

Na simpoziju je aktivno sudjelovalo oko 30 predavača iz raznih zemalja iz Evrope i Amerike i, naravno, iz Jugoslavije. Aktivno je sudjelovalo više znanstvenika, istraživača i profesora opće i nacionalne povijesti iz Zagreba, Sarajeva, Dubrovnika, Splita i Zadra. Pozdravilo je simpozij mnogo uglednih ličnosti, osobito naši biskupi i predstavnici nekih znanstvenih ustanova.

Napose je svim sudionicima bilo drago pozdravno pismo pape Ivana Pavla II. Pismo je pisano na hrvatskom jeziku i zapravo je papin odgovor nadbiskupu Franiću, koji je bio obavijestio Papu o održavanju simpozija. Pismo je veoma značajno pod mnogostrukim vidikom: radi se o službenom papinskom dokumentu na hrvatskom jeziku; govori se o zauzimanju Crkve za povijesne znanosti uopće; Papa to zauzimanje naziva »uslugom« Crkve znanosti i društvu. Ivan Pavao II. ističe značenje simpozija, koji se održava također u okviru čitilometodskih slavlja u Crkvi i u našoj domovini; naglašuje se važnost tematike simpozija, vezane uz »kršćanske korijene hrvatskoga naroda«, tj. uz njegovo krštavanje i evangelizaciju, Papa izražava želju da simpozij dođe do obilnih znanstvenih i vjersko-moralnih dostignuća. Citiramo doslovce Svetoga Oca: »Zanimanje što se posvećuje vašoj povijesti i napose vašim kršćan-